

Osa II

KUMMA

Suomen Parapsykologinen
Tutkimusseura

Luento 23.3.2026 Marita Råman

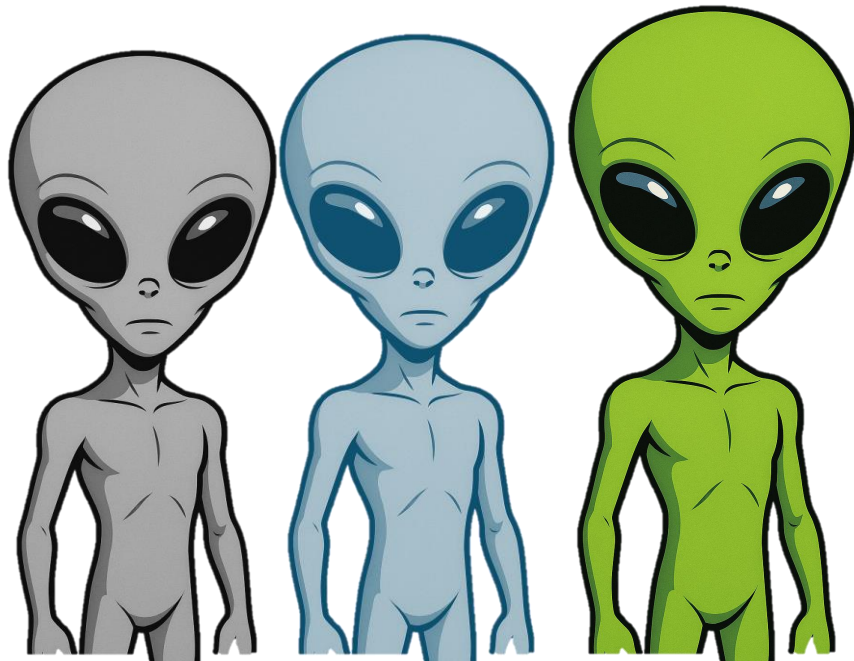
Kuulin kumman
Näin ihmeen
Koin kamalan

BLOGI - Obskuriteettikabinetti

<https://obskuriteettikabinetti.home.blog/blogista/>

Ylläpitäjä Uskontotieteen tohtori
Karolina Kouvola

obscurity

KÄSITERUNOUS/ KÄSITEAVARUUS

BYTISBÅNE – VAIHDOKAS
-> kansanuskomus

”MUUTTUNUT KAISTA”
Vrt. Kaistapää

Ruotsi ↔ Suomi

Bytisbåne × Lähijuna

Käännä kielestä: Norja

KIELI

Norja ↔ Suomi

Bytisbåne × Kevyt rata

Tarkoitiko: Brisbane

KOSMOS

Merkitysavaruus

TERMISTÖ

Käsitteet, sanat

Merkitysavaruus

- 1) Tieteellinen
- 2) Taiteellinen
- 3) omaperäinen
- 4) kansanomainen

TERMISTÖ

Käsitteet, sanat, kieli
puhekulttuuri

Määritelmä: "Hämy" viittaa henkilöön, joka

- harrastaa hämäreperäisiä seikkoja
- on kiinnostunut asioista, jotka ovat epätavallisia, salaperäisiä tai vaikeasti selitettäviä
- etsii merkityksiä ja ilmiöitä, jotka eivät kuulu valtavirtaan
- suhtautuu uteliaasti tai intohimoisesti mm. yliluonnollisiin, mystisiin tai marginaalisiin aiheisiin
- .

Hämy voi olla myös henkilö, joka viihtyy hämärän rajamailla vertauskuvallisesti – ja jonka kiinnostuksen kohteet poikkeavat tavanomaisesta.

Konteksti: Termiä käytetään kuvaamaan henkilöä, joka ei pelkää tutkia outoja, kummallisia tai ihmeellisiä asioita, ja joka saattaa olla kiinnostunut kansanuskomuksista, parapsykologiasta, taikauskosta tai muista marginaalisista ilmiöistä

KIRJALLISUUDEN TUTKIMUS

KIELEN JA KIRJALLISUUDEN HÄMÄRÄ

Päivi Mehtonen (toim.) ISBN 951-44-5478-2

*Kirjoitus on joko avointa, hämärää tai
monitulkintaista.*

(Quintilianus, Institutio oratoria.)

VAIKEAA MÄÄRITTÄÄ MISSÄ SELKEYS LOPPUU JA HÄMÄRYYS ALKAA

Perinteen merkityksestä keskiajan kulttuurissa kertovat myös 'hämärää esittämistä' tai 'hämäräksi tekemistä' merkitsevät latinan uudissanat kuten *obscuratio*, *obscurificatio*, *obscuriloquium* ('hämärä puhe'; myös 'arvoitus').

Kielenkäytön rappeutuessa asioiden havaitseminen sen enempää kuin havaintojen välittäminen ei ollut enää mahdollista.

Selkeä sitä vastoin on ennen muuta läpinäkyvyyttä (*pellucidum, transparens*) ja asian esittämistä niin, että se on helppo ymmärtää. Selkeys sallii ja mahdollistaa sen, että katse voi tunkeutua esityksen ytimeen, ymmärtää esitetyn sisällön. Hämäryys taas on vastakkaista juuri tälle, läpinäkyvyydelle: ajatus ei pääse ilmaisen lävitse eikä tavoita ilmaistua asiaa. Tässä mielessä loistokkaasti (*lucide*) ilmaistu asia saattaa jopa olla sisällöltään hämärä, ja vastaavasti läpinäkyvä puhe ei välttämättä koostu kirkkaista ja ylevistä sanoista. (Scaliger 1995, 264–266.) Näin selkeys liittyy ennen muuta ymmärrettävyyteen.

Hämäryydestä yksittäisissä sanoissa

Tyylilliseksi ihanteeksi asetettu selkeys ilmeni sanavalinnassa ja sanajärjestyksessä. Yksittäisten sanojen tuli olla yleisesti käytettyjä, tunnettuja ja yksiselitteisiä. Sanavalintaan liittyvän hämäryyden paheen nähtiin syntyvän esimerkiksi ajallisesti kaukaisten, murteellisten, vieraskielisten, teknisten, sopimattomien, monimerkityksisten tai muuten harvinaisten sanojen käytöstä.

hämärässä kielessä on jotain
joko liikaa, liian vähän tai väärässä paikassa.

Selkeässä tekstissä hallitsee järjestys ja hahmotettavuus

Hermogeneelle järjestys

on jonkinlaista hallittua peräkkäisyyttä, ilmaistun asian jakamista toisiaan seuraaviin yksiköihin. Hermogeneen mielestä selkeys (*safeeneia*) on puheen tärkein hyve ja hämäryys (*asafeia*)

sen vastakohta. Selkeys perustuu mm. ilmaisun puhtauteen (*katharoteles*), joka puolestaan tarkoittaa erityisesti yhden asian ilmaisemista yhdessä lauseessa. Puhe on siis puhdasta ja siten selvää,

Monitulkintaisuus tulee hyvin esille vanhassa kompakysymyksessä:
”Tien oikealla puolella kasvaa viisi koivua ja vasemmalla puolella kuusi. Montako puuta tien varressa on yhteensä?”

Kompa perustuu leksikaaliseen eli sanojen tasolla ilmenevään monitulkintaisuuteen, sillä homonyymi ”kuusi” voi tarkoittaa sekä kuusipuuta että numeroa 6. Lause ”Naapurissani asuu rikkaita sijoittajia ja eläkeläisiä” on puolestaan monitulkintainen syntaktisesti, lauserakenteen tasolla.

Litoteesi (kreik. *litotes*) tarkoittaa vastakohtaan kieltoa
Esimerkiksi jonkin asian suuruutta voidaan
kuvata litoteesin avulla käyttämällä ilmaisua ”ei pieni”. Litoteesin
ymmärtämisessä asiayhteys on erittäin olennainen.

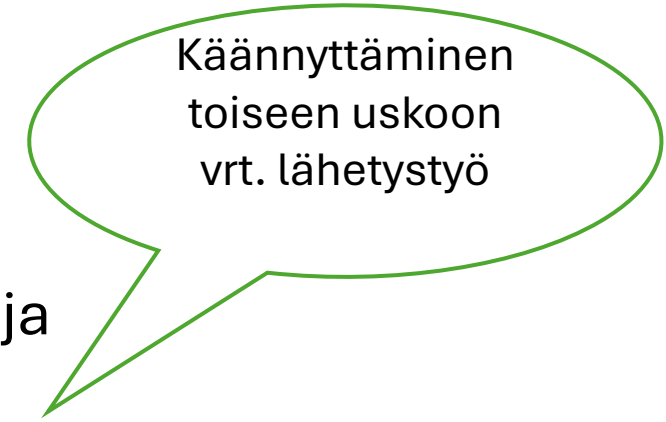
LITOTEESI

MITTA

Ei tuo ollut suuren suuri,
eikä aivan pienen pieni:
miehen peukalon pituinen,
vaimon vaaksan korkeuinen.

(*Kalevala*, 2. runo, säkeet 113–116.)

Havaintopsykologi, Skepsis ry:n entinen puheenjohtaja
Jukka Häkkinen **ei enää yritä käännyttää**
kaikkia yliluonnolliseen uskovia tieteeseen

Eliisa Aikkila HS
4.9.2020 2:00 | Päivitetty 25.12.2020 12:32

Vastakkaisasetelma:

JÄRKIUSKO (tiede)

Kissat -> vaanii ja riepottelee
viljavarastoja

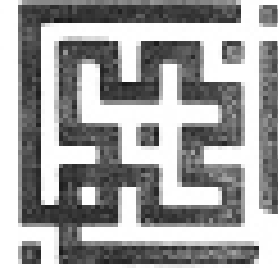
Koirat -> haukkuu

HENKISYYSUSKO (rajatieto)

Hiiret -> vikisee ja tuhoaa

Käärmeet -> luikertee

Parapsykologisen seuran tavoitteena voisi olla perustaa toimintaryhmä, joka ryhtyy aktiivisesti tutkimus- ja kokeilutoimintaan.

*”Taikauskon vetovoima” mukaan käsitykset, joita on nimitetty joko taikauskoksi, paranormaaliksi, yliluonnolliseksi tai maagiseksi eli taikuudeksi, ovat kaikki yksi ja sama asia
Voidaan puhua joidenkin ihmisten yleisestä taipumuksesta*

uskoa yliluonnollisiin ilmiöihin.

Marjaana Lindeman:

Olavi Kiviniemi: He niputtavat yhteen parapsykologian ja uushenkisyyden ja hyökkäävät niitä vastaan varsin voimallisesti.

KANSALAISTIEDE vs AVOIN TIEDE

Suomen Akatemian hanke neljä vuotta
(Honkasalo, Koski)

- Tavoitteena etsiä neutraali termi supranormaalille, parapsykologiselle tai yliluonnolliselle
- Ehdotettu sanaa kumma
- Tiedostettu häpeäleima, stigmatisoituminen koetusta, jos kokija kertoo kokemastaan

Prinsiippi

(latinan sanasta *principium*) tarkoittaa perusajatusta, periaatetta, perustaa tai perussääntöä, ja sitä käytetään usein filosofiassa, mystiikassa (viitaten jumaluuteen) tai nykytaiteessa, mutta yleiskielessä sen sijasta suositellaan usein sanaa **periaate**. Se voi myös tarkoittaa toimintatapaa tai perusoletusta

Prinsiipin merkityksiä ja käyttöä:

- **Filosofia & mystiikka:** Perusvoima, jumaluuden puoli.
- **Taide:** Erityinen toimintatapa tai ilmaisun perusajatus, kuten "nimetön teos noudattaa nimettömyyden pelkistettyä prinsiippiä".
- **Yleiskieli:** Vaikka se on ymmärrettävä, sana "periaate" on usein selkeämpi ja suositeltavampi.
- **Synonyymejä:**
 - Periaate, peruste, perusoletus, laki, toimintaperiaate.
 - Esimerkki käytöstä:
 - "Se teos perustuu **prinsiippiin**, jossa jokainen pieni liike saa merkityksen".

primitiivi

adjektiivi

1. Alkeellinen tai yksinkertainen; kehitykseltään varhaista tai ensisijaista.

2. Primitiivi taide on usein yksinkertaista mutta voimakasta ilmaisua.

Primääri

tarkoittaa 'pääasiallista', 'perus-', 'ensimmäistä' tai 'ensisijaista', viitaten johonkin, joka on alkuperäistä tai suoraa eikä johdettua. Sitä käytetään eri aloilla kuvaamaan alkuperäistä muotoa, kuten primäärienergia (jalostamaton), primäärilähde (alkuperäinen todiste), primääritieto (ylläpidettävä data) tai primääritunteet (suorat tunteet).

Esimerkkejä eri aloilla:

Energiassa: Primäärienergia on luonnon omaa, jalostamatonta energiaa (esim. tuuli, vesi), kun taas sekundäärienergia on siitä jalostettua (esim. sähkö, bensiini).

Historiassa ja tutkimuksessa: Primäärilähde on alkuperäinen todiste (esim. kirje, päiväkirja), kun taas sekundäärilähde on siitä johdettu tulkinta.

Tiedonhallinnassa:

Primääritieto

on se pääasiallinen tietokanta, jota ylläpidetään ja päivitetään, kun taas sekundääritieto on siitä tehty kopio

Psykologiassa: Primääritunteet ovat suoria reaktioita ulkoiseen ärsykkeeseen (esim. pelko), kun taas sekundääritunteet ovat reaktioita omiin tunteisiin (esim. häpeä pelon tunteesta).

Yksinkertaisesti sanottuna, "primääri" kertoo, että kyseessä on alkuperäinen ja perustavanlaatuinen asia, toisin kuin jotain, joka on muokattu tai johdettu siitä eteenpäin.

KIELESI ON MIELESI

Näjn siäl kaiķī kamalī: **SKVR VIII 3510.**

Jo oon kuullut kummempii,
Nähnyt näitä ouvompii: **SKVR IV3 3552.**

Minä menin tuanelahan.
Siäl olik kamalap paika:

SKVR VIII 3514.

OUTO vs KUMMA vs IHME

Outous – oudoksuttaa – outo – oudosti

Kumma – kummastuttaa – kummallinen – kummasti

Ihme – ihmetyttää – ihmeellinen – ihmeesti

Olen ma kuullut kummempia,
Näht' olen näitä ou'ompia,

SKVR XIII2 6583

5. Lastenrunot > 1. Viihdytyslaulut ja -lorut > Hämeen ihmeet

Kuulin kummat, [näin imehet],
Hämehessä käyessäni. SKVR I2 890.

Kuulin vieläi kummempia,
Näin vielä imehempää
Hämehessä käyvessäni:
Orih kuudessa makasi,
Oravalla kynnetti,
Kattilalla leikatti,
Kirvehellä keitetti.
Kuulin vieläi kummempia,
Näin vielä imehempää
Hämehessä käyvessäni:

SKVR I2 891

Viel mie k[u]ulin kummempi[a],
Näin koneempi[a]^{#1},
Kuin kukoil[l]a kynnetti[i]n,
Kanalla asettetin,
Kuk[k]o oli kultarenkahis[sa],
Kana vaskivaljahis[sa].
Viel mie kuulin kummempi[a]:
Kattilalle vestetti[i]n,
Kirvehellä keitettiin.
Vie[l] mie kuulin kummempi[a]:
Akka kaakatti katolle,
Kana talloi taikina[a].

SKVR III1 490.

konehtia taikoa, noitua ilveillä, kujeilla

konehtelija noita taikuri

hämärää muistoa aiemmin nähdystä
merkitsevä kaimo

Mustat silmänsä mulisti,
Ukko kuusehen kuhaliti,
Virokannas **kaimon** peähän,
Palvanen pajahun nousi.

SKVR 12 900.

Kuulin kummaa, näin ihmettä
Hämälässä käyessäni:
Sika ol' tiellä, miekka ol'
vyöllä,
Kaks kannusta jalassa.
Ei tuo viel kumma ollut,
Viel mä kuulin kummempia:
Hankoloill keitost syötii,
Lusikoill leävää luotii.
Ei tuo vielä kumma ollut,
Vielä kuulin kummempia:
Akka tuo kaakatti katala,
Kana tallo taikinoo.

Ei tuo vielä kumma ollut,
Viel mä kuulin
kummempia:
Pojat nuo rytkit kytkyessä,
Härät halkoit halkoloi.
Ei tuo vielä kumma ollut,
Viel mie kuulin
kummempia:
Merssill^{#1} vettä kannettii,
Putelista putroo syötii.

#1 Merssi: pieni pärevakka.

SKVR IV3 2914.